

عناصر رهبری سیاسی امام خمینی

مؤلف: محمد علی مهدوی

مهدوی ظفرقندی، محمد علی، ۱۳۴۴ -
عنصر رهبری سیاسی امام خمینی / نویسنده محمد علی مهدوی
ظفرقندی. - تهران: موسسه انتشارات امیر کبیر، شرکت چاپ
و نشر بین الملل، ۱۳۸۳.
۲۱۶ ص. : جدول، نمودار.

ISBN 964 - 304 - 180 - 8

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.
واژه نامه.

کتابنامه: ص. [۲۱۳]-۲۱۶.

۱. خمینی، روح الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران،
۱۳۶۸-۱۳۷۹. ۲. رهبری سیاسی - - ایران. ۳. رهبری (اسلام).
الف. موسسه انتشارات امیر کبیر. شرکت چاپ و نشر بین الملل.
ب. عنوان.

۹۵۵/۰۸۴۲

DSR ۱۵۷۷/م ۸۷ ع ۹

۱۷۲۸۶ - ۸۳ م

کتابخانه ملی ایران

عنصر رهبری سیاسی امام خمینی

مؤلف

محمد علی مهدوی

ناشر

شرکت چاپ و نشر بین الملل وابسته به موسسه انتشارات امیر کبیر

نوبت چاپ..... دوم - تابستان ۱۳۸۵

چاپ و صحافی..... چاپخانه سپهر

شمارگان..... ۳۰۰۰ نسخه

قیمت..... ۱۵۰۰۰ ریال

ISBN 964 - 304 - 180 - 8

شابک ۹۶۴ - ۳۰۴ - ۱۸۰ - ۸

حق چاپ محفوظ است.

E. mail: intlpub @ intlpub.com

WWW. Intlpub.ir

نشانی پست الکترونیک:

نشانی سایت اینترنت:

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۷	مقدمه.....
۱۰	نقش تاریخ ساز امام خمینی.....
۱۴	عناصر رهبری.....
۱۷	فصل اول: شکل گیری رهبری امام خمینی.....
۱۷	پیشگفتار.....
۲۶	ویژگیهای عمده شخصیت امام خمینی.....
۲۸	امام خمینی، هم رهبر هم مدیر.....
۲۸	یا رهبر یا مدیر.....
۲۹	تفاوت بین مدیریت و رهبری.....
۳۱	تعیین جهت گیری در برابر برنامه ریزی.....
۳۳	مشارکت همگان به جای سازماندهی شکلی.....
۳۴	انگیزش ملت نه نظارت بر ملت.....
۳۵	رهبری خوب.....
۳۷	برخی از ویژگیهای شخصیتی امام خمینی.....
۴۳	فصل دوم: عناصر استراتژیک رهبری امام خمینی.....
۴۵	عنصر اول: تغییر ذهنیت.....

توجه به قدرت مرجعیت شیعه	۵۱
توجه به اقدام مذبحخانه رژیم در جهت انتقال پایگاه مرجعیت از قم به نجف ..	۵۲
توجه بی نظیر به انقلاب سفید و قرارگرفتن در کانون اصلی حمله به شاه	۵۴
توجه به ملت (مردم) و تغییر ذهنیت ملت و نخبگان	۶۶
اسلام	۶۹
زدودن زنگار از ذهن ملت برای مقابله با واپسگرایی	۷۷
اقدام پیشگیرانه، جلوگیری از تفرقه و دعوت به وحدت	۷۸
عنصر دوم: خط مشی و جهت دهی به ملت ایران	۸۲
جهت دهی از طریق پیامها، مصاحبه ها، سخنرانیها و نامه ها	۸۳
عنصر سوم: منزوی کردن مخالفان ملت (طرد غیرانقلابیون) و اعلام توانمندیها	
و نقاط قوت انقلاب الهی	۱۱۰
عنصر چهارم: خنثی سازی اقدامات امریکا بر ضد انقلاب	۱۳۱
نفی وساطت	۱۴۲
عنصر پنجم: اعتبار سازی و اعتبار دهی برای جمهوری اسلامی	۱۷۶
فصل سوم: نتیجه گیری	۱۹۷
منابع و مأخذ	۲۱۳

مقدمه

نوشتار حاضر تحقیقی است در اصول رهبری سیاسی حضرت امام در پیروزی انقلاب اسلامی که هدفش توصیف عینی وقایعی است که در آن دوران به وقوع پیوسته و نویسنده هیچ‌گونه دخل و تصرفی در وقایع نکرده است. بنابراین از این نگاه تحقیقی توصیفی به حساب می‌آید. ولی از نظر رابطه بین متغیرها، از آن جهت که نویسنده در انجام این پژوهش هیچ‌گونه کنترلی بر متغیرها نداشته و فقط سیره نظری امام مورد مطالعه قرار گرفته، که آن هم تماماً در گذشته واقع شده تحقیقی علی یا پس از وقوع محسوب می‌گردد. این روش در روشهای تحقیق در مدیریت^۱ بهترین نوع تحقیق تلقی می‌شود زیرا تحقیق در مورد تجربه عملی از یک اقدام واقعی است.^۲ بنابراین موضوع کتاب صرفاً مصداق و پدیده‌شناسی اصول رهبری سیاسی حضرت امام است.

باید به این نکته توجه شود که اصول و مبادی فکری امام غالباً از مقوله اصول متعارفه نیستند بلکه از مقوله اصول موضوعه‌اند که ناگزیر شدیم در صدد اثبات و تنقیح آنها نیز برآیم تا در تحلیل آثار و اندیشه‌های امام که به منزله مسائل می‌باشند با مشکل مواجه نشویم و سر از سطحی‌نگری و برداشت عامیانه در نیاوریم.

اما اینکه تا چه اندازه توانسته‌ام شرط بلاغت در شخصیتی متعالی با آثار علمی و

۱. پنج روش تحقیق در مدیریت (رهبری) مطرح می‌باشد. برای آگاهی بیشتر به پاورقی بعد مراجعه شود.

2. W. Jack Duncan, Essentials of Management, (Illinois: The Dryder Press, 1975), p.16.

به نقل از: ص ۲۵۳ کتاب اصول مدیریت، نوشته دکتر علی رضائیان.

عملی فراوان را به جا بیاورم و به چه میزان از شبهه احساس و اندیشه با امام هم‌آوایی داشته و به شخصیت بی‌کران او دست یابم را به خوانندگان واگذار می‌کنم.

با اینکه سعی کرده‌ام قواعد و اصول لفظی در این تحقیق را رعایت نمایم و خارج از حیطه قواعد اصلی تحقیق استنباط نکنم، ولی این نوشتار را دارای نقایص فراوانی می‌دانم که امیدوارم فرزندان و اندیشمندان، معلمان این شاگرد کوچک را راهنمایی و هدایت نمایند.

این پژوهش «تجربی میدانی»^۱ است زیرا برای برقراری روابط در محیط قبل از انقلاب تا پیروزی، سیره نظری حضرت امام را مورد بررسی قرار می‌دهد، سطوح بررسی آن سیره نظری امام خمینی است و قلمرو زمانی آن از مقطع شروع حرکت امام تا ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ می‌باشد. جامعه آماری تحقیق دربرگیرنده منابع اطلاعاتی دست اول مانند تمام نامه‌ها، پیامها، سخنرانیها، و مصاحبه‌های امام خمینی در فاصله زمانی مذکور بوده که در مجموعه صحیفه امام و صحیفه نور و سه جلد نهضت امام خمینی گردآوری و چاپ شده است و از آثار دست دومی که به نقل از ایشان از سوی یاران و اصحاب ذکر گردیده کمتر استفاده شده است.

یادآوری نکات زیر در این بررسی ضروری است:

۱. این بررسی اساساً برای درک بهتر از فضای رهبری سیاسی امام خمینی است. بنابراین، تحقیقی پایه‌ای^۲ و محض^۳ نیز محسوب می‌شود. (پیوست یک)
۲. هدف: افزایش آگاهی از رهبری امام خمینی از راه شناخت عناصر رهبری سیاسی ایشان است. زیرا این افزایش آگاهی ما را به شناخت بهتر از انقلاب اسلامی و دوری از برداشتهای ناصحیح و احتمالاً استواری در پیروی از راه آن حضرت رهنمود کند.
۳. صحت و استحکام: مطالب این کتاب براساس تأثیر سیره نظری آن حضرت و برداشتهایی از تأثیر عوامل درونی و بیرونی ایشان بنا گردیده است.

1. Fiele Experiments.

2. Basic or Fundamental Research.

3. Pure research.

۴. سعی شده تا برداشتها از چند منظر مورد بررسی قرار گیرد تا ویژگی عام در این عناصر مغفول واقع نشود.

۵. سعی شده تا تمامی احتمالات و بازتاب ویژگیهای عناصر رهبری مورد دقت قرار گیرد تا به دور از تعصب و خطا به عناصر اصلی رهبری سیاسی حضرت امام خمینی دست یافته و از مسیر حقیقت خارج نشده و دچار غلو و تملق نشویم و به دام شیوه‌های ناصواب یعنی روشهای گزینشی و پیش‌داوری گرفتار نشویم بلکه اسلوب همه‌جانبه و نظام‌مند را برگزیده و بر آن تأکید ورزیم.

۶. با اینکه وابستگی نویسنده به امام خمینی بسیار زیاد بوده اما تمام تلاش خود را کرده‌ام تا بر احساسات خود فایق آمده تا بیشتر مبتنی بر واقعیات که از داده‌های حقیقی (سیره نظری) امام خمینی برداشته شده، به نتایج عینی‌تر برسیم. بنابراین امیدوارم این کتاب به عنوان تأیید ارزشها و تعصبات شخصی نگارنده محسوب نگردد بلکه واقعیتهای عینی از حقیقتی به نام امام خمینی البته در حد بضاعت در نظر گرفته شود.

۷. امام خمینی ایده‌اش را به اقصی نقاط جهان مستقیم یا غیرمستقیم منتشر و صادر کرده، ولی این مستلزم تحقیق بسیار وسیعی است که امیدوارم پژوهندگان و صاحبان اندیشه بر این مهم اهتمام ورزند.

۸. سعی شده است از پدیده‌ها و عناصر پیچیده در سیره عملی و نظری امام خمینی دوری کرده و با ملموس‌ترین عناصر رهبری سیاسی امام خمینی بر چهارچوب این تحقیق صحه گذاریم.

۹. در این نوشتار بر نکات زیر نیز تأکید بیشتری شده است:

- توصیف روشن و ساده از عناصر رهبری سیاسی امام خمینی به عنوان اصول و بنیانهای پیروزی انقلاب.

- شناخت از چگونگی رهبری سیاسی امام خمینی، برای شناسایی اهداف انقلاب.

- پیشنهادهایی برای شناخت و تأثیر عناصر رهبری امام خمینی جهت تداوم انقلاب اسلامی.

نقش تاریخ ساز امام خمینی

پویندگی و بالندگی انقلاب اسلامی^۱ از نقش تاریخ ساز و تحول آفرین ایدئولوگ این

۱. الف - در این تحقیق ما بحثی درخصوص معنی لغوی انقلاب چه عربی و چه لاتین (Revolution) که همگی به معنی بازگشت به یک وضعیت قبلی است، نمی‌کنیم (برای اطلاع بیشتر رجوع شود به آرندت، ۱۹۶۳). ب - و نیز از تعاریف اصطلاحی انقلاب نیز به همین باورقی به شرح زیر بسنده خواهیم کرد: جز در برخی موارد تعاریف بیشتر دانشمندان که به مسئله انقلاب پرداخته‌اند بسیار به هم نزدیکند و عموماً دارای بنیانهایی: ۱. نابودی ساختار سیاسی، اقتصادی و اجتماعی، ۲. استفاده از عامل قهری (زور)، و ۳. با مشارکت اساسی و وسیع توده مردم بالاخص قشر پایین می‌باشند. بنابر سه بنیان فوق: الف - انقلاب پدیده‌ای است که نسبت به دیگر رویدادها کمتر اتفاق می‌افتد؛ ب - انقلابها پس از آنکه واقع می‌شوند تبیین می‌گردند؛ ج - هر انقلاب وجوه مشترک با انقلابهای دیگر دارد اما تفاوتهای قابل توجهی هم دارد؛ د - تئوری‌ها و قوانین علمی برای تبیین انقلابها از علوم مختلف (تاریخ، مدیریت (رهبری)، علوم سیاسی، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی و...) بوده و بنابراین تبیین انقلاب میان‌رشته‌ای است؛ ه - انقلاب ایران به قول خانم اسکاچ پل: «تمام ضوابط یک انقلاب بزرگ را داراست» (Skocpol, 1982:266). تئوری‌های تبیین‌کننده پیدایش هر انقلاب را می‌توان این‌گونه فهرست‌بندی کرد: ۱. نظریه افلاطون (حرص و آز)، ۲. نظریه مارکس و آرندت (فقر)، ۳. نظریه گوتشالک (نیاز تغییر، تحریک مردم، امید به پیروزی، ضعف حاکمان)، ۴. تئوری بریتون (توسعه، تضاد، خودبیگانگی و عدم کارایی دولت حاکم)، ۵. نظریه اکشتاین (تغییرات سریع اجتماعی و عدم هماهنگی دولت و نظام اجتماعی)، ۶. دورکهایم و مرتون (ورود ارزشهای جدید، نرسیدن به آن ارزشها، نارضایتی و مخالفت)، ۷. اولسون و لوئیز (رشد اقتصادی، تغییر در نظام اجتماعی و سست شدن ارزشهای اجتماعی، طغیان)، ۸. توکویل (بهبود اجتماعی - برداشتن مختصر زور)، ۹. دیویس (فقر و رفاه)، ۱۰. تانتر / میدلارزکی (توزیع غیرعادلانه ثروت و رشد سریع اقتصادی)، ۱۱. داهر ندروف (تضاد متراکم‌شده)، ۱۲. جانسون (بحران اجتماعی و اقتصادی، پیدایش رهبری قومی و کاریزما، تشکیل سازمان مخفی انقلابی، شکست نیروی نظامی در جنگ یا مقابله با دشمن)، ۱۳. گور (احساس بی‌عدالتی، فاصله انتظارات و امکانات)، ۱۴. قیلی (رقیب قدرت دارای حق، وابستگی مردم به رقیب جدید، عدم تمایل ارتش به سرکوبی رقیب و حاکمیت چنگدانه)، ۱۵. اسکاچ پل (عدم توانایی و کارایی دولت، تضاد بین طبقه اجتماعی - اقتصادی مهم کشور با دولت، شرایط فراملی)، ۱۶. زیرمان (کاهش مشروعیت نظام، جدایی پیوند نخبگان با نظام و نفی نظام)، ۱۷. کری، ۱۸. لینکلن، ۱۹. معدل، ۲۰. گلدستون (مذهب، فرهنگ، فقر)، ۲۱. کورپی (فاصله قدرت، احتمال پیروزی، انتظار فایده از انقلاب)، ۲۲. اوپ (فساد، رفتارهای ممنوع‌کننده، پیوندهای اجتماعی یا گروه مخالف، عادی‌شدن مخالفت)، ۲۳. وده و مولر (کاهش انسجام اجتماعی، رشد اقتصادی، مسدود شدن راههای صلح‌آمیز و احساس محرومیت ذهنی و جمعی)، ۲۴. فریدریش (تجانس علایق و خواسته‌ها، کنش متقابل قوی و نزدیک فضا و محیط متمرکز)

انقلاب حکایت می‌کند.

درک نقش عمیق و سرنوشت‌ساز این ایدئولوگ از بعد رهبری سیاسی برای فروپاشی نظم سیاسی رژیم گذشته، در موقعیت تاریخی خاصی که دین و ارزشهای دینی در جهان فقط در گوشه معابد، مساجد، کلیساها و کنیسه‌ها آن‌هم زنگارزده متجلی بود حایز اهمیت خاص است.^۱

→ در خصوص تبیین انقلاب اسلامی ایران نیز تحلیل و بررسی زیادی شده که برخی از نظریات مندرج در بخش ب همین پاورقی از آن جمله‌اند. اما فقط فهرست‌وار می‌شود به موارد زیر اشاره کرد: ۱. نابرابری در اقشار جامعه (ادراک نابرابری - امکان ادراک، ارزیابی نابرابری)، ۲. وضعیت اجتماعی، ۳. رشد اقتصادی (قشر متوسط پیدا شد)، ۴. عدم امکان دستیابی به نیازهای سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، ۵. سلطه استبداد، ۶. بروز تضاد و همدلی مردمی، ۷. ایفای نقش تاریخی مذهب توسط روشنفکران دینی و روحانیون، ۸. وضعیت فراملی ایران، ۹. رهبری بی‌بدیل امام خمینی (سازماندهی انقلاب، برنامه‌ریزی انقلاب، کنترل انقلاب، هدایت انقلاب) که این نوشتار همان‌طور که پیش از این اشاره شد فقط یک بعد از رهبری آینده‌نگر امام خمینی (اصول رهبری سیاسی) را به صورت اجمالی بررسی می‌نماید. * اما رهبر پیروز انقلاب اسلامی درباره انقلاب اسلامی چنین می‌گوید:

«شک نباید کرد که انقلاب اسلامی ایران از همه انقلابها جداست، هم در پیدایش و هم در کیفیت مبارزه و هم در انگیزه انقلاب و قیام، و تردید نیست که این یک تحفه الهی و هدیه غیبی بوده که از جانب خداوند منان بر این ملت مقاوم غارت‌زده عنایت شده است. **»

* تمامی این پاورقی برداشتی است همراه با دخل و تصرف از ص ۲۷ - ۱۰۵ کتاب توسعه و تضاد نوشته فرامرز رفیع‌پور چاپ شرکت سهامی انتشار چاپ سوم: ۱۳۷۷.

** وصیتنامه سیاسی - الهی امام خمینی یا در ادامه مقایسه عملکرد انقلاب اسلامی با سایر انقلابها ر.ک. ص ۲۹-۳۰ وصیتنامه امام خمینی.

۱. برداشت زیر از نظریات صاحبان اندیشه در دو دسته کلی خالی از لطف نیست: در آستانه پیروزی انقلاب اسلامی ایران، نگاه جهانیان به سوی کشوری برگشت که از چنگ نظام شاهنشاهی، که روزگار درازی بر آن فرمانروا بود، بیرون آمده بود. کشورهای فراوانی در جهان نگران آن بودند که مبادا ایران بتواند انقلاب خود را صادر کند، یا اینکه این انقلاب در کشورهای فراوانی در جهان اسلامی بازتاب یابد. برخی خاورشناسان و استراتژیستها، بویژه از غرب، هشدار دادند که انقلاب پیروزمند اسلامی شاید بتواند ناپلئون خود را، که همه منطقه را به فرمان خود درخواهد آورد، پدید آورد. و برخی دیگر برآن بودند که این انقلاب، به رغم بالاگرفتن موج «اسلام سیاسی» یا «جنبشهای بنیادگرا» یا «باززایی اسلامی»، هیچ بازتابی فراتر از مرزهای ایرانی‌اش نخواهد یافت. زیرا برنامه‌ای با خطوطی روشن برای بنیانگذاری دولت و ساماندهی ساختارهای اجتماعی ندارد. بر طبق این گروه‌بندی بود که ملت ایران به زودی

خانم هانا آرنه می‌گوید: «شیعه بودن انقلاب و نیز رهبری آیت‌الله خمینی توانست حداکثر مردم را نسبت به تعداد کمی از شعارهای عمومی همچون استقلال، آزادی و جمهوری اسلامی متفق‌الرأی نماید.»^۱

حال درک بهتر و عمیق‌تر این رهبری نیاز به شناخت عناصر وسیع و عمیق دارد زیرا پیروزی انقلاب اسلامی از مهمترین تحولات سیاسی قرن بیستم شناخته شده و توجه بسیاری از اندیشمندان، سیاستمداران و جامعه‌شناسان را به خود معطوف ساخته است. ولی کمتر از بُعد مدیریت و رهبری به آن توجه شده است. مدیریت و رهبری این انقلاب تا پیروزی، مقابله مستقیم با قدرت سخت‌افزاری رژیم گذشته نکرد. بلکه آن چنان مبارزه و مقابله نرم‌افزاری محکمی با ابزارهای سیاسی نمود که توانست به نحو جدی تمامی قدرت نظامی و سخت‌افزاری رژیم را فلج کند. تا جایی که حتی ارتش ایران نیز همچون کشورهای پیشرفته خود را از صحنه سیاست دور نگه داشت و یا حتی به حمایت از

→ درخواهد یافت که رهبری جایگزینی {برای نظام فروپاشیده} پیش نخواهد نهاد، که تنها قرآن‌ها را برخواهد افراشت (...) و در مقابل، برخی از اندیشمندان غرب هشدار دادند که دلیلی ندارد با این انقلاب برخوردی منفی داشت یا در امور آن دخالت کرد، و خواستار آن شد که آن را چونان یک رویداد تاریخی که در گذشته یک تمدن دیگر و متفاوت از تمدن غرب، در همسایگی دیوار به دیوار آن، و متفاوت با آن، یعنی تمدن اسلامی، روی می‌دهد، بازخواند. میشل فوکو در پیشاپیش اندیشمندانی بود که به این انقلاب پرداخت و آن را رویدادی دانست که توجه را به جغرافیایی با یک ساختار تمدنی دیگر جلب می‌کند و مستلزم شناسایی آن و احترام بدان چون یک تمدن «دیگر» و همچنین مستلزم اندیشیدن در آن از خاستگاه‌گراییش به شناخت و نه‌گراییش به تسلط، و نگرستن بدان از دیدگاه یک فیلسوف و نه از دیدگاه یک خاورشناس یا پژوهنده استراتژیک است. میشل فوکو با آن رویداد تاریخی، فضایی معرفتی را در اسلام، چونان یک ساختار تمدنی متفاوت، کشف کرد که هنوز در آن اندیشیده نشده، و زمینه‌ای آکنده از پدیده‌های نافلسفیده است، و طرف دیگری را دید که تواناییهای آن شگفت‌انگیز است و از این رو به مطرح کردن خود چونان یک مسئله فرامی‌خواند. وی از این رو با روحیه‌ی کسی که گمشته خود را پس از تلاش فراوان یافته است، فصلی دیگر در تلاش فلسفی در زمینه اسلام را آغاز کرد، و نتیجه آن، پژوهش فلسفی‌اش بود که نتوانست تکمیل کند.

۱. عنایت، حمید. «انقلاب اسلامی در ایران»، ۱۹۷۹، مذهب به عنوان ایدئولوژی سیاسی. ترجمه مینا منتظر لطف، مجله فرهنگ و توسعه، سال ۱، ش ۳ (بهمین و اسفند ۱۳۷۱)، ص ۴ - ۱۰. به نقل از فصلنامه صباح سال ۹، ش ۳۶.

رهبری انقلاب و ملت ایران اقدام نمادین نمود.^۱

رهبری امام هنجارهای رژیم گذشته را به ناهنجار تبدیل نموده و نزدیکی مردم و نخبگان ملت را به هنجارهای رژیم مساوی با حمایت از ظلم و ستم کرد.^۲ رهبری سیاسی امام تا جایی نفوذ کرد که موقعیت جغرافیایی خاص ایران، پیشینه تاریخی و سیاسی ایران حتی وجود قومیت‌های ایرانی متعدد از فارس، بلوچ، گُرد، ترک، عرب و ترکمن با سابقه ذهنی «تفرقه بیانداز - حکومت کن» نیز کارساز نشد؛ این نکته بسیار حایز اهمیت است.

آقای آن لمبتون می‌گوید: «از دیرباز تا دوران جدید شکل‌های مختلف نظام فرقه‌ای به عنوان یکی از مشخصه‌های زندگی ایرانیان به حساب آمده است.»^۳

یا آقای یرواند آبراهامیان می‌گوید: «ساختار قومی ایران شبیه به موزائیک شگفت‌آوری است که اجزای تشکیل‌دهنده آن اندازه و رنگ‌های گوناگونی دارند.»^۴ چه رهبری و مدیریتی صورت می‌گیرد و چه اصولی بر این رهبری حاکم است که این پراکندگی و جدایی شگفت‌آور خود را به صورت همبستگی و یکپارچگی بسیار زیبایی

۱. نمونه‌های این حرکت نمادین در راهپیمایی روزهای عاشورای ۵۷، شادی مردم در فرار محمدرضا شاه (۲۶ دی ۵۷) اربعین ۵۷ و بازگشت امام خمینی به ایران، ۱۲ بهمن ۵۷ و احترام نظامی همافران نیروی هوایی در ۱۹ بهمن و عقب‌نشینی آشکار بدنه و حتی سران ارتش شاهنشاهی از اقدام مسلحانه در دفاع از سلطنت در روز ۲۲ بهمن ۵۷. برای اطلاعات بیشتر به خاطرات فرماندهان ارتش شاه مراجعه شود.

۲. درخصوص فرهنگ استبداد و استبدادپذیری مطالب زیادی گفته شده و آن‌قدر در فرهنگ ایران نفوذ داشته که «شاه = امنیت» تلقی می‌شده، مثلاً ضرب‌المثل «شاه مُردی» در اصطلاح عامه سالی را می‌گفتند که امنیت مُرد و اغتشاش حاکم شد. برای اطلاع بیشتر ر.ک. لغت‌نامه دهخدا، ص ۱۴۰۵۴ - ۱۴۰۹۸. ذکر این جمله از سرجان ملک^{*} نیز خالی از لطف نیست: «قاعده‌ای در این مُلک (ایران) که پادشاه هر چه بخواهد می‌تواند بکند و هر چه بکند بر او بحثی نیست در عزل و نصب وزرا و قضات و صاحب‌منصبان از هر قبیله و ضبط اموال و سلب ارباب رعایا از هر صنعت علی‌الاطلاق مختار است».

^{*} ملک، سرجان، تاریخ ایران، ترجمه میرزا حیرت (تهران، سعدی، بی‌تا) ص ۳۹۸. به نقل از فصلنامه راهبرد مدیران، ش ۲۲، زمستان ۱۳۸۰.

۳. آبراهامیان، یرواند. مقالاتی در جامعه‌شناسی سیاسی ایران. ترجمه سهیلا فارس‌ساز. (تهران، فاروس، ۱۳۷۶). ص ۱۴۴. به نقل از: ش ۳۶ فصلنامه مصباح، ص ۲۶.

۴. آبراهامیان یرواند، ایران بین دو انقلاب. ترجمه احمد گل‌محمدی، محمدابراهیم فتاحی. (تهران، نشر نی، ۱۳۷۸). ص ۲۵. به نقل از: فصلنامه مصباح، ص ۲۶ - ۲۷، با دخل و تصرف.

به نمایش می‌گذارد تا جایی که دوست و دشمن و عام و خاص جهانیان حیرت‌زده می‌شوند. بخشی از آن از عناصر مدیریت سیاسی حضرت امام ناشی می‌شود. میشل فوکو می‌گوید: «ارادهٔ جمعی تاکنون به چشم دیده نشده است و من شخصاً فکر می‌کردم که ارادهٔ جمعی مانند خدا هرگز به چشم دیده نمی‌شود. نمی‌دانم شما با من هم عقیده‌اید یا خیر. ما در تهران و تمام ایران ارادهٔ جمعی ملتی را دیدیم. این درخور تجلیل است. زیرا چیزی نیست که هر روز دیده شود. به‌علاوه تحت [رهبری سیاسی] امام خمینی، ارادهٔ جمعی یک موضوع و یک هدف را نشان کرده بود و آن عزیمت شاه بود. این ارادهٔ جمعی که در نظریه‌های ما، همیشه کلی است، در ایران عینیت روشن، معین و اثبات گردید و موجب ورود ناگهانی در تاریخ شد.»^۱

این نوشتار کوششی است در جهت تدوین و تنظیم عناصر مهم در رهبری سیاسی حضرت امام و سعی شده است با دیدی بیشتر «مدیریتی» بدان نگریسته شود. قبل از ورود به بحث، مناسب است به دو مفهوم «شباهت نظام سیاسی با نظام مدیریتی» و «عناصر مدیریت (رهبری)» در پیوست دو این کتاب به آن اشاره شده است.

بنابر تئوری ارائه‌شده در پیوست دو، بین رهبری نظام سیاسی و نظام مدیریتی شباهت وجود دارد و استعارهٔ نظام در تشریح و توصیف سازمان مدیریتی معقول به نظر می‌رسد. زیرا هم متغیرها و هم فرهنگهای مدیریتی و سیاسی به شرحی که در جدول شماره ۱ آن مطرح شده، نزدیکی و شباهت ملموسی به یکدیگر دارند. بنابراین، طرح عناصر رهبری سیاسی حضرت امام براساس تئوری‌های پذیرفته‌شدهٔ رهبری، موضوعی روشمند و منطقی است.

عناصر رهبری

اصول و عناصر رهبری در پاسخ به این پرسشها معنا پیدا می‌کند: امام چگونه توانست مبارزات ضد رژیم را سامان دهد؟ چگونه آن را رهبری و مدیریت کرد؟ چگونه آن را

۱. کلربریر، پیرلانشه. ایران انقلاب به ناخدا. ترجمه قاسم صفوی. (تهران، سحاب کتاب، ۱۳۵۸). ص ۲۵۵. به نقل از: فصلنامه مصباح، ش ۳۶، ص ۲۸.

هدایت کرد؟ و با به کارگیری مؤثر و کارای^۱ منابع انسانی، اعتباری و ارزشی در جهت نیل به اهداف عالیه‌اش^۲ که لازمه آن تداوم و استمرار مبارزات بود. یعنی رهبری فرآیندی که عناصر اصلی ملت را هماهنگ و تلفیق می‌کرد و آنها به گونه‌ای در مبارزات عمل می‌کردند که اهداف عالیه حاصل و محقق شد.^۳ بدین ترتیب شرایط برای استفاده از بهترین زمینه‌های اتحاد ملت ایران به منظور رسیدن به پیروزی فراهم آمد.

رهبری درست امام خمینی به نوبه خود سازگاری فعالیت‌های درون انقلاب را با کارکرد ملت ایران، همچنین ابزارهای مادی نزد ملت، نیازهای اتحاد ملت و محیط جهانی را با خود به همراه داشت.^۴

چهارچوب مفید و درست برای این منظور وظایفی بود که تحت عنوان اصول یا عناصر^۵ رهبری سیاسی حضرت امام برای ایشان قایل شده‌ایم. ماهیت حرکت مردم و

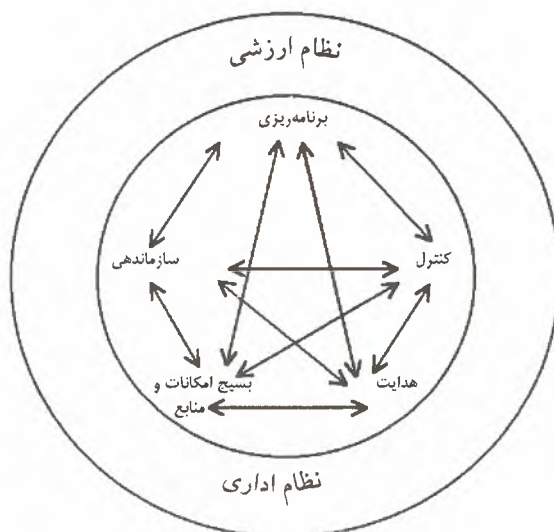
1. Effective & Efficient Management.

2. William F. Glueck, Management, (Illinois: The Dryden Press, 1977), p.b.

3. Howard M. Carlisle, Management, Concept and Situation, (Chicago Science Research Associates Inc, 1976), p.5.

4. Harold Koontz & Others. Management & th.ed. (New York Mc Graw-Hill, 1988) p.12.

5. مهمترین اصول و عناصر مدیریت (رهبری) که در بیشتر کتب مدیریت مطرح می‌شود: الف- برنامه‌ریزی، ب- سازماندهی، ج- بسیج امکانات و منابع، د- هدایت و ه- کنترل و نظارت است.

شکل اجرایی انقلاب متأثر از نظام ارزشی حاکم بر آن نقش گرفته^۱ و این نقش توسط امام خمینی بخوبی ترسیم شده است.

شیوه رهبری امام خمینی تابعی از ارزشهای حاکم بر بافت این انقلاب بوده و البته چگونگی ماهیت عناصر تشکیل دهنده ملت ایران خود نوعی خاص از نظام ارزشی را اقتضا می کرده که این اقتضا بخوبی توسط امام خمینی شناسایی و به صورت کامل و جامع در عناصر رهبری امام از آن بهره گرفته شده است.^۲ بنابر آنچه گذشت

کوشش این تحقیق در کالبدشکافی و شناسایی عناصر رهبری سیاسی امام در توانایی پیروزی این انقلاب عظیم بشری است؛ ان شاء الله مقبول درگاه احدیت قرار گیرد.

1. Jamps A. F. stonor & R. Edward Frooman. management.

۲. برای آگاهی بیشتر رک. الف - «امام خمینی و تاریخ ایران». فصلنامه راهبرد مدیران، ش ۲۲. ب - رضائیان، علی. اصول مدیریت. (تهران، سمت، ۱۳۷۶).

منابع و مآخذ

الف - کتابها

۱. الطالب، دکتر هشام. مدیریت و رهبری در تشکلهای اسلامی. ترجمه سیدعلی محمد رفیعی. چاپ اول. نشر قطره، ۱۳۸۰.
۲. الوانی، سیدمهدی. مدیریت عمومی. چاپ یازدهم. نشر نی، ۱۳۷۷.
۳. امام خمینی. آیین انقلاب اسلامی. چاپ اول. مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۳.
۴. امام خمینی. اسلام ناب در کلام و پیام امام خمینی. چاپ اول. مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۴.
۵. امام خمینی. برنامه و خلاصه مقالات کنگره بین‌المللی تبیین انقلاب اسلامی. چاپ اول. مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۸.
۶. امام خمینی. سیمای معصومین (ع) در اندیشه امام خمینی. ج ۱۲ و ۱۵. چاپ اول. مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۵.
۷. امام خمینی. صحیفه امام، مجموعه آثار امام خمینی (بیانات، پیامها، مصاحبه‌ها، احکام، اجازات شرعی و نامه). ج ۱ - ۷ و ۲۲. چاپ اول. مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۴.
۸. امام خمینی. صحیفه نور (مجموعه رهنمودهای امام). ج ۱ - ۶. چاپ دوم. سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، ۱۳۷۰.

۹. امام خمینی. کوثر. ج ۱ - ۲. چاپ سوم. مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۳.
۱۰. امام خمینی. وصیتنامه سیاسی - الهی بنیانگذار جمهوری اسلامی. شرکت پدريس ۵۷، ۱۳۷۸.
۱۱. اومی، کن ایچی. تفکر یک استراتژیست. ترجمه داود مسگریان حقیقی. چاپ اول. سازمان مدیریت صنعتی، چاپ مظاهر، ۱۳۷۱.
۱۲. ایروانی، محمدجواد. درآمدی بر نظریه نمادی. چاپ اول. نشر سیاست، ۱۳۸۰.
۱۳. ایزدپناه، عباس. درآمدی بر مبانی آثار و اندیشه‌های امام خمینی. چاپ اول. مؤسسه چاپ و نشر عروج، ۱۳۷۵.
۱۴. بشریه، حسین. جامعه‌شناسی سیاسی. چاپ دوم. آرمان، ۱۳۷۴.
۱۵. بلالاک، هربرت. مقدمه‌ای بر تحقیقات اجتماعی. ترجمه ابراهیم پاسنا. چاپ اول. سمت، ۱۳۷۲.
۱۶. بلانچارد، کن (و دیگران). مدیریت از راه ارزشها. ترجمه حمیدرضا فرتوک‌زاده. چاپ اول. نشر فرا، ۱۳۸۱.
۱۷. دراگر، پیترا ف. . جامعه پس از سرمایه‌داری. ترجمه محمود طلوع. چاپ دوم. مؤسسه خدمات فرهنگی رسا، ۱۳۷۵.
۱۸. رضائیان، علی. اصول مدیریت. چاپ هشتم. سمت، ۱۳۷۶.
۱۹. رفیع‌پور، فرامرز. توسعه و تضاد. چاپ سوم. شرکت سهامی انتشار، ۱۳۷۷.
۲۰. روحانی (زیارتی)، سیدحمید. نهضت امام خمینی. چاپ اول. مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۷۲.
۲۱. قربانی، نیما. پایه‌های شخصیتی مدیریت موفق.
۲۲. کاتر، جان پی. . رهبری کارآفرین. ترجمه محمدعلی طوسی. چاپ اول. مرکز آموزشی مدیریت دولتی، ۱۳۷۸.
۲۳. کاظمی، سیدعلی اصغر. مدیریت سیاسی و خط‌مشی دولتی. چاپ اول. دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۹.
۲۴. کالینز، جیمز (و دیگران). ساختن برای ماندن. ترجمه فضل‌الله امینی.

۲۵. گردآوری مرکز اسلامی انگلیس. امام خمینی و انقلاب اسلامی در رساله‌های دکتری و نشریات دانشگاهی. ترجمه محمدرضا آهنی. چاپ اول. دبیرخانه همایش «روش‌شناسی، مطالعه شخصیت و اندیشه امام خمینی»، پژوهشکده علوم انسانی دانشگاه امام حسین (ع)، ۱۳۷۸.
۲۶. گروهی از نویسندگان. مسائل مستحدثه. مؤسسه چاپ و نشر عروج، ۱۳۷۴.
۲۷. مدنی، سیدجلال‌الدین. تاریخ سیاسی معاصر ایران. ج ۱ و ۲. دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۶۱.
۲۸. مطهری، مرتضی. پیرامون انقلاب اسلامی. چاپ چهاردهم. صدرا، چاپ فجر، ۱۳۷۷.
۲۹. منتظری، حسینعلی. مبانی فقهی حکومت اسلامی. چاپ دوم. چاپ هاشمیون.
۳۰. نجاتی، غلامرضا. تاریخ سیاسی بیست و پنج ساله ایران. چاپ ششم. مؤسسه خدمات فرهنگی رسا، چاپ غزال، ۱۳۷۹.
۳۱. هندی، چارلز. خدایان مدیریت. ترجمه کمزاد آذرهوش. چاپ اول. نشر فرا، ۱۳۸۰.
۳۲. هیکو، تونی (و دیگران). مفهوم ایمان در کلام اسلامی. ترجمه زهرا پورسینا. چاپ اول، سروش، ۱۳۷۸.
۳۳. ——. مجموعه مقالات دومین کنگره بین‌المللی امام خمینی (س) و فرهنگ عاشورا. دفتر دوم. مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۳۴. ——. مجموعه مقالات سومین سمینار بررسی سیره نظری و عملی حضرت امام خمینی. چاپ اول. جمعیت زنان جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۲.
۳۵. ——. مجموعه مقالات ششمین سمینار بررسی سیره نظری و عملی حضرت امام خمینی. چاپ اول. مؤسسه چاپ و نشر عروج، ۱۳۷۵.
۳۶. ——. مجموعه مقالات کنگره بررسی اندیشه و آثار تربیتی حضرت امام خمینی. چاپ اول. مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۴.
۳۷. ——. مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی امام خمینی و فرهنگ عاشورا. دفتر اول و سوم. چاپ اول. مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۵.
۳۸. ——. مجموعه مقالات هفتمین سمینار بررسی سیره نظری و عملی حضرت امام خمینی. چاپ اول. مؤسسه چاپ و نشر عروج، ۱۳۷۵.

ب - نشریات

۱. منصورنژاد، محمد. «امام خمینی؛ پیوند جمهوریت و اسلامیت». همشهری، (مرداد ۱۳۸۲).
۲. مهاجری، حجت الاسلام والمسلمین. «مدیریت و رهبری از دیدگاه شهید مظلوم بهشتی». معرفت مدیران، اداره کل امور مدیران بنیاد مستضعفان و جانبازان، ش ۲۵.
۳. میرسندسی، سیدمحمد. «عناصر مساعد و نامساعد توسعه اقتصادی از دیدگاه حضرت امام خمینی». معرفت مدیران، اداره کل امور مدیران بنیاد مستضعفان و جانبازان، ش ۲۵.
۴. یوسفزاده، پژمان. «آینده ملی‌گرایی ایران». بولتن رسانه‌های دنیا، ۱۳۸۲.
۵. فصلنامه راهبرد مدیران. ش ۲۲ (زمستان ۱۳۸۰).
۶. فصلنامه مصباح. ش ۳۶-۳۸ (تابستان ۱۳۸۰).
۷. ماهنامه گزیده مدیریت. ش ۶-۱۰ و ۱۶-۲۲.

شرکت چاپ و نشرین الملل
وابسته به مؤسسه انتشارات امیرکبیر

شابک: ۸-۱۸۰-۴-۳۰۴-۹۶۴

فروشگاه مرکزی، میدان فلسطین
تلفن: ۸۹۲۱۹۸۰ - ۸۹۰۳۸۴۳

E.Mail: intlpub@ amir- kabir.com
www. intlpub.com

*The Elements of Imam Khomeini's
Political Leadership*